

ŞIK

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Hazırlayan
Sena Bedir

 / otukennesriyat

YAYIN NU: 2157
EDEBÎ ESERLER: 1095

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-777-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NESRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Necati Tonga

Son Okuma: İsmail Alper Kumsar

Kapak İllüstrasyonu: Feyza Ay

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Çelebi Şenel

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Unifset Basım Yayın Sanayii ve Ticaret Ltd Şti
Yakuplu Mah. 194. Sok. Nu:1 / 159 3. Matbaacılar Sitesi
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 875 37 85
Sertifika Nu: 72541

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2024

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR: 17 Ağustos 1864'te İstanbul'da doğdu. Dört yaşında annesi Ayşe Sıdika Hanım'ı kaybetti. Çocukluğu Aksaray'da anneannesinin ve teyzesinin yanında geçti. Mahmudiye Rüşdiyesi'nde okudu, Mahrec-i Aklam'da eğitim gördü. Hastalığı sebebiyle Mülkiye'deki eğitimini yarım bıraktı. Kısa süreli birkaç memuriyet denemesi ve bir dönem milletvekilliği haricinde geçimini kalemiyle sağladı. Yazdıklarıyla dönemin popüler yazarlarından biri oldu.

Henüz 23 yaşındayken yazdığı ilk romanı *Şık (Âyine)*, Ahmed Mithat Efendi'nin övgüleriyle karşılandı ve 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edildi. Sonraki yıllarda verimli bir yazarlık hayatı geçirdi, dönemin pek çok gazetesinde eserlerini yayımladı. Eserlerinde 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı İstanbul'unun konak ve sokak hayatını ustalıkla işledi. Edebiyatımızda realizm ve natüralizm akımlarının en önemli temsilcilerinden biri oldu. Bugün klasik olmuş birçok romanının yanı sıra hikâye, oyun, eleştiri, makale, tercüme, mektup türlerinde de eserler verdi. 8 Mart 1944'te İstanbul'da Heybeliada'da öldü. Mezarı, ömrünün büyük kısmını geçirdiği Heybeliada'dadır.

Eserleri:

Roman: *Şık-Âyine* (1889), *İffet* (1896), *Mürebbiye* (1899), *Metres* (1899), *Tesadüf* (1900), *Nimetşinas* (1901), *Şıpevdi* (1911), *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* (1912), *Gulyabani* (1913), *Cadı* (1913), *Hakk'a Sığındık* (1919), *Toraman* (1919), *Efsuncu Baba* (1924), *Mezarından Kalkan Şehit* (1929), *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?* (1927), *Kokotlar Mektebi* (1929), *Şeytan İşi* (1933), *Eşkîya İninde* (1935), *Kesik Baş* (1942). **Hikâye:** *Kadınlar Vaizi* (1920), *Namusla Açlık Meselesi* (1933), *Katil Puse* (1933), *Tünelden İlk Çıkış* (1934), *Gönül Ticareti* (1939), *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943). **Eleştiri:** *Zamane Münekkitlerine Cevap: Cadı Çarpıyor* (1913), *Şekavet-i Edebiye* (1913). **Tiyatro:** *Kadın Erkekleşince* (1933), *Tokuşan Kafalar* (1973), *İki Damla Yaş* (1973).

Sena Bedir: 2001 yılında Kırıkkale'de doğdu. Kırıkkale Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Çeşitli yayınları için editörlük ve redaktörlük yaptı. Hâlen Kırıkkale'de Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
ÖNSÖZ.....	15
1 BEYOĞLU'NDA BİR METRES	21
2 DROL.....	30
3 SARHOŞ İKİ KÜLHANBEYİ	35
4 CANAVAR	40
5 CANAVARA HÜCUM	47
6 ZARAR VE ZİYAN TAZMİNİ	54
7 BİR BELA DAHA!.....	62
8 BİR ŞIK DAHA	70
9 AHBAP BELASI.....	77
10 TEPEBAŞI BAHÇESİ	97
SON.....	119

SUNUŞ

Modern Türk roman ve hikâyesinin en önemli isimlerinden Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın önce *Ayine* adıyla yayımlanan *Şık* adlı romanı, yanlış Batılılaşma temasına eğilen ilk eserlerden biri olarak ön plana çıkar. Roman, 1888'de Ahmet Mithat Efendi'nin sahibi ve baş yazarı olduğu *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde "Ayine" adıyla tefrika edildikten sonra 1889'da Kırkambar Matbaası'nda kitap olarak basılmıştır. Romanın ikinci baskısı 1919 yılında yapılmıştır.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Felâtn Bey ile Rakım Efendi* romanından izler taşıyan *Şık*'ın başkahramanı Şâtırzade Şöhret Bey'dir ve roman da alafrangalık peşinde koşan Şöhret Bey'in başından geçenler üzerine kurulmuştur. Roman boyunca alafrangalık müptelası Şöhret Bey'in etrafında trajikomik pek çok hadise cereyan eder. Yazar, bir yandan Şöhret Bey'in kişiliği etrafında yanlış Batılılaşmaya eleştiriler getirirken bir yandan da dönemin sosyal ve kültürel manzarasını kendine has mizahi bir üslupla çizer.

Şık'ı sadeleştirirken yazarın sağlığında yapılan 1919'daki son baskısını esas aldık. Romanda Arapça ve Farsça terkiplerle Türkçe sözlüklerden neredeyse tamamen çıkmış kelime ve tamlamaların en uygun karşılıklarını vermeye çalıştık. Batılılaşmanın bir yansıması olarak romanda sıkça karşımıza çıkan Fransızca kelime ve cümle-

ler, alafrangalığı yansıttığı için aynı şekilde bırakarak ilgili kelimeleri ve cümleleri dipnotlarda açıkladık.

Son söz olarak kitabın yayına hazırlanışı aşamasında emeği geçen Ötüken Neşriyat çalışanlarına teşekkür ederim.

Sena Bedir
2024, Kırıkkale

ŞİK

ÖNSÖZ

Bu eser, ilk kez 1889'da basılmıştı. Şimdi 1920'de, yani otuz yıl sonra, ikinci kez basılıyor.

Okurlar, bu yaşlı hikâyede, şimdiki Hüseyin Rahmi'nin ilkel, zayıf, cılız, fakat ileride bolca meyve vermeye yetenekli bir fidanını göreceklerdir. Bu çelimsiz fidan, sağlam bir ağaç oluncaya kadar, yirmi yıl istibdadın yıldırıcı boralarıyla hırpalandı. Bazen köküne yakın budandı. Hayatını, özünü korumak için muhtaç olduğu maddi manevi gıdaları bulamamak tehlikelerine düştü.

Bu *Şık* romanı, matbuat caddesine attığım ilk adımdır. Bu yüzden bunun kendimce heyecanlı bir hikâyesi vardır: Eserin yazılış tarihi, yayımlanmasından iki üç yıl kadar evveldir. Birinci kısmı mektepteşken yazılmıştır. Zaten birçok cümlesindeki beceriksizlik, acemilik, adeta çocukluk, bazı fikirlerindeki büyük saflık, okuyanlara bu gerçeği hatırlatır.

Şık'ın yazılmış kısmını büyük bir zarfa doldurarak Ahmet Mithat Efendi'ye gönderdim. Efendi merhumun eserlerini okurum. En büyük tutkunu, hayranıyım. Fakat henüz kendisini yüz yüze tanıma şerefine ermiş değilim. Ne mizaç ve huyda bir zattır? Onu da bilmem. Eseri gönderdikten sonra bana müthiş bir pişmanlık geldi. Hiç öyle büyük bir adama böyle çocukça, budalaca, saçma yazılar gönderilir mi? Eyvah... Ben ne yaptım!

O gece üzüntümden, mahcubiyetimden uyuyamadım. Düşündükçe utancımın terler döküyordum. Eserin beğenilip iyi karşılanacağına binde bir ihtimal vermiyordum.

Ertesi gün arkadaşlarımdan biri, elinde *Tercüman-ı Hakikat* gazetesıyla karşıma çıkarak:

“Müjde! Eserin beğenilmiş. Ahmet Mithat Efendi Hazretleri seni matbaaya davet ediyor.”

“Alay etme... Ben zaten mahcubiyetimden yerlere geçiyorum.”

“Vallahi alay değil... İşte nah! Al oku...”

Gazeteyi aldım. Birinci sayfanın ortasında “Açık Konuşma” başlığı alanda şu satırları okudum: “Matbaamıza gönderilen ‘Şık’ adlı hikâye, hakikaten takdire şayan görüldüğünden, yazarı Hüseyin Rahmi Beyefendi’nin lütfen idarehanemizi şereflelendirmeleri rica olunur.”

Gözlerime inanamıyorum. O zamanın önde gelen yazar ve şairlerinin toplanma yeri *Tercüman-ı Hakikat* matbaasından böyle bir davetin gelmesi aklımın alacağı bahtiyarlıklardan değil. Arkadaşlarım beni tebrik etmeye başladılar. Ben hâlâ bunun doğruluğuna inanamıyor, rüya görüyorum sanıyorum.

Bu âciz hâlimle, Ahmet Mithat Efendi gibi zamanın düşünürlerinden birinin huzuruna çıkmak benim için pek mühim bir meseleydi. Bütün cesaret ve becerikliliğimi toplamaya uğraşarak matbaaya gittim. Efendi’nin orada bulunmadığını, kendisiyle Galata’da Sıhhiye Dairesi’nde görüşebileceğimi söylediler.

Karantina Dairesi’nde büyük bir heyecanla hazretin huzuruna çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

“Kimsin sen çocuğum?”

“Şık yazarı Hüseyin Rahmi...”

Ah, korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir itimatsızlık tebessümü belirdi. Dediği hiç aklımdan çıkmaz. Bana pek alaycı gelen bir sesle:

“Oğlum senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazma yeteneğin ne tecrüben ve ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli... Bu hakikat görünüyor. Sen böyle bir şey anlatmaya özenabilirsin. Fakat bu işi yalnız başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Pederin midir? Ağabeyin midir? Arkadaşın mıdır? O kimdir? Söyle...”

O yazılarda bana hiçbir ferdin bir tek kalem yardımı yoktu. O tarihte Yanya'da bulunan pederim Sait Paşa'ya her hafta mektup yazardım. Epeyce diller dökerdim. Pederim mektupları görüştüğü bazı kişilere okuduktan sonra fotoğrafımı göstererek, “İşte bu satırları yazan, bu çocukcağızdır,” dermiş. O zevat da mektuplarla fotoğrafı mukayeseden sonra, “Hayır ihtimali yok. Bu çocuk şu sözleri yazamaz. Sizi aldatıyorlar paşa...” cevabını verirlermiş. Pederim onları bu iddialarına nihayet kanaat getirerek bana şu nasihatleri yazmıştı:

“Oğlum Rahmi, bana yazdığın mektuplarda bir usta kâtip becerikliliği var. Başkasının yazdığı satırların altına imza koymak münasebetsizliğine alıştığını istemem. Cümlelerin hatalı, pürüzlü olsun, zararı yok. Bence istenen şey, senin samimi ifadendir.”

Bu yönden zaten yüreğim yaralı... Koca Ahmet Mithat Efendi'nin aynı ithamı karşısında küçüldüm. Büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Nihayet gözlerimden dökülen iki damla yaş hüznünlü bir cevap yerine geçti. Bu saf, samimi, masumane ağlayışım Efendi'ye dokundu. Hemen, “Ağlama, inandım. Fakat böyle güzel başlayan eserlerin bazen sonu başlangıcına uymayıverir. Bu tamamla. Sonra yayınlayalım,” dedi.

Ben heyecan, üzüntü, ümitsizlik içinde hikâyemi bitirdim. Efendi, başı kadar sonunu da beğendi. Artık haftada birkaç defa Karantinahane'ye devama, fıkralar, makaleler de yazmaya başladım. Beni takdir ederek manevi evlat edindiğini gazetesiyle ilan etti.

Basın piyasasına dökülen isimlerin o acıklı belirsizlik ve ilgisizlik devresi olan çetin başlangıcı görmedim. *Şık*, *Tercüman*'da tefrika edildi. Efendi'nin pohpohlularıyla birden tanındım. Yazdıklarım ilgi gördü.

O zamandan beri hiç okumamış olduğum bu hikâyenin sayfalarını otuz yıl sonra şimdi gözden geçirirken uzak, biraz puslu, dumanlı fakat sisli bir gündoğumu gibi aydınlık, şen, mesut, kaygısız bir mazi aynasında gençliğimi görüyorum. Ne safça satırlar ne ilkel felsefeler ne çocukça tuhafliklar ne basit tasvirler..

Eserin çocuksu neşesini bozmamak için cümleleri bütün saflıkları, laf kalabalıkları, bazen kopuklukları ve kabalıklarıyla bırakıyorum.

O zaman bu hikâyenin gördüğü rağbet dikkatimi çekmiş, sebebini Efendi'den sormuş ve şu cevabı almıştım:

“Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserin en büyük fazileti, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir.”

Ünlü Moliere, *Le Médecin Volant* [*Hekim Uçtu*] adlı piyesini genç yaşında yazmış. Bir Fransız eleştirmeni bu eser hakkında değerlendirme yaparken, “İşte bu (*Medecin Volant*) *Medecin Magre Lui'nin* (*Zoraki Tabip*) taslağıdır” diyor. Bu *Şık* hikâyesindeki Şâtırzade Şöhret Bey de kendisinden on yedi yıl sonra doğan *Şıpsevdi* kahramanı Meftun Bey'in özüdür.

Şimdiki ihtiyar ben; genç, toy, acemi Hüseyin Rahmi'nin ne kadar kusurlarını görüyorum. Emin olunuz za-

mandan büyük bir öğretmen, gerçekleri anlamakta ondan daha güçlü bir öğretici yoktur. Yaşayan görüyor ve öğreniyor...

Okuyunuz efendim, okuyunuz. Gençliğimin ihtiyarlığımdan çok neşeli ve daha güldürücü olduğunu göreceksiniz... Çünkü ben bile kendi kendime bayıla bayıla güldüm.

20 Aralık 1919,
Heybeliada

1

BEYOĞLU'NDA BİR METRES

Şık denilince elinde *gant*'ı,¹ cebinde kartı olan fakat üstünde nakit parası bulunmayan şımarık biri, derhâl bastonuyla, kostümüyle, gözlüğüyle karşımızda canlanır.

Âleme karşı şu hâliyle arzıendam eden bir genç, ahlakını bozmuş, hoppalığı pek azıştırmış olmakla itham edilerek halkın küçümseyici bakışlarına uğruyor.

Hâlbuki bu ithamlar bazen haksız yere ortaya çıkıyor. Çünkü eline *gant* giyenlerin, cebinde kart taşıyanların hepsini “şıktır” diye aşağılamaya kalkışmak gerekmez. Asıl eleştirilmesi gereken şıklar hiçbir meziyet ve fazilete sahip olmayıp her hareketleri birer adi taklit edişten ibaret kalanlar, her gören veya işiteni büyük bir üzüntünün yanı sıra gayriihtiyari gülmeye mecbur edecek birtakım garip hâlleri bulunanlardır.

Bu konuda güzel bir örnek olmak üzere merak sahiplerine işte bizim Şâtırzade Şöhret Bey'i arz edeceğiz.

Şâtırzadeliği eski bir hanedandan gelen veyahut başka bir temele dayalı bir isim zannetmeyiniz. Şöhret, özellikle böyle bir unvanla anılmayı arzu ettiği için tuhaf bir anlayışla isminin yanına bir de “Şâtırzadelik” eklemiştir!

Şöhret Bey şıktır, ama nasıl şık? Bu kelimenin en kötü anlamıyla genişletilmesi ne kadar mümkün ise işte öyle bir şıktır. Malum ya, şıklık yalnız kıyafetle olmaz. Mizaç ve

¹ (Fr.): Eldiven. (Haz.)